

УДОСКОНАЛЕННЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ПОНЯТТЯ

«ІННОВАЦІЯ»

IMPROVEMENT OF THE SCIENTIFIC APPROACHES TO THE CONCEPT

«INNOVATION»

У статті досліджено сутність інновацій з точки зору класичних та сучасних підходів; проведено систематизацію існуючих визначень «інновації» на основі запропонованих процесно-трансформаційного і об'єктно-результативного підходів; запропоновано власне визначення терміну «інновація» з урахуванням суб'єктної складової.

The article examines the essence of innovation in terms of classical and contemporary approaches; held systematize existing definitions of "innovation" based on the proposed transformation process-and object-effective approaches to their own definition of "innovation" with the subjective component.

Ключові слова: інновація, процесно-трансформаційний підхід, об'єктно-результативний підхід, творчий потенціал.

Keywords: innovation, process-transformational approach, object-effective approach, creativity.

Вступ. У сучасному економічному просторі реалізація економічних цілей суспільства пов'язана з інноваційним типом розвитку, в основі якого закладений безперервний і цілеспрямований процес пошуку, підготовки та реалізації нововведень, які дають змогу не тільки підвищити ефективність функціонування суспільного виробництва, а принципово змінити способи його розвитку.

Фундаментальні основи наукових економічних знань щодо інновації були викладені ще у роботах класиків. Такі вчені, як Х. Хартман, В. Н. Лапін, Б. Санто, Т. Брайн, Б. Твіс, П. Уайт, М. Портер розглядають інновацію як комплексний процес, який може здійснюватись в економічних й соціальних сферах. Він полягає у розробці та використанні ідей, винаходів, з метою покращення життєдіяльності людей, повнішого задоволення їх потреб. Процес може охоплювати весь спектр видів діяльності підприємства від досліджень і розробок до маркетингу. Таким чином дана група авторів представляє інновацію як процес впровадження ідеї, винаходу, що несе в собі новизну чи покращення. Протилежні позиції займають А. Перлакі, П. Лемерль, Дж. Залтман і розглядають інновацію як ідею, спосіб дій

чи матеріальний продукт; нововведення в організаційній, фінансовій, науково-дослідній та інших сферах.

Однак, визначення поняття «інновація», які надали класики, на сьогодні не можуть в повній мірі розкрити його сутність, оскільки динамічність розвитку та трансформації економічних процесів вимагає постійного пошуку нових підходів до даної проблеми. Тому доцільно розглянути визначення інновацій з точки зору сучасних підходів.

Постановка задачі. Дослідивши позиції сучасних провідних вчених та вчених-класиків, ми дійшли висновку, що як у класичній, так і в сучасній науковій літературі властива багатогранність поглядів на сутність поняття «інновація», що обумовлює необхідність класифікувати тлумачення авторів з точки зору сучасних наукових підходів.

Для досягнення зазначеної мети використовувалися: метод системного аналізу, абстрактно-логічні методи, метод порівняння та методи узагальнення.

Результати. П. Завлін та О. Васильєв зазначають, що серед науковців є дві точки зору, коли в одному випадку інновації вважаються результатом творчого процесу у вигляді нової продукції, технології, методу тощо, в іншому - процесом введення нових виробів, елементів, підходів, принципів замість діючих [10, с. 4].

Систематизація підходів, представлена Мединським В. Г. [12, с. 101], містить у собі такі групи в залежності від об'єкта і предмета дослідження: інновація - як процес, як система, як зміна, як результат.

Найбільш повне узагальнення підходів до визначення «інновації» надав Повітчан В.В. [15, с. 6] за такими категоріями: процес, зміна, результат, підхід, інвестування змін. Однак дискусійною є така категорія як інвестування змін, під якою автор представляє вкладання коштів в економіку, яке забезпечує зміну поколінь техніки та технології.

Базуючись на результатах проведеного теоретичного дослідження поняття, сутності та основних підходів до класифікації інновацій, пропонується систематизація підходів до визначення інновації, що охоплює як два класичні підходи щодо тлумачення цього терміна – процесний та, запропонований

більшістю сучасних вчених, результативний підхід (адже ряд вчених розглядає інновацію саме як процес упровадження нових виробів, технологій, методів організації виробництва і праці та методів управління, а інші передбачають дослідження інновації як результату процесів упровадження нової техніки, технології, нового методу).

Крім того, автором пропонується розглядати інновацію не лише з точки зору послідовного процесу змін, а врахувати, що особливо актуально у наш час, трансформаційну складову інновацій. Результативну складову підходу пропонується доповнити об'єктним науковим підходом, оскільки він не виключає розгляд інновації як зародження та практичного використання нової ідеї, погляду, результату інтелектуальної праці (всі ці складові інноваційної діяльності можуть виступати як об'єкт, тобто, за певних умов, вважатися повноцінною інновацією).

Узагальнюючи сказане, нами пропонується виділити два підходи до дослідження інновацій: процесно-трансформаційний підхід та об'єктно-результативний підхід (Табл. 1).

Процесно-трансформаційний підхід – розглядає інновацію як процес створення, перетворення, впровадження, використання та поширення можливостей, ідей, включаючи також якісну елементну або кардинальну зміну вже існуючої ідеї, процесу, результату, засобу, фактора виробництва.

Об'єктно-результативний підхід – розглядає інновацію як об'єкт, що може включати як зародження нової ідеї, підходу, погляду, результату інтелектуальної праці або те нове, що увійшло до використання, так і кінцевий результат діяльності зі створення, розробки та впровадження ідей, процесу, методу, засобу, втілений у закінченій, готовій до виконання формі.

Введення більш розгалуженої систематизації інновацій є недоцільним, оскільки більшість сучасних визначень інновацій характеризуються комплексністю, тобто визначаються декількома підходами, які виділяють сучасні вчені-економісти, тоді як перевага даного підходу як у можливості систематизації класичних визначень інновації, так і у їх удосконаленні з точки зору об'єктної та трансформаційної складової.

Систематизація визначень поняття «інновація» за процесно-трансформаційним та об'єктно-результативним підходами

Процесно-трансформаційний науковий підхід		Об'єктно-результативний науковий підхід	
Автор поняття (літературне джерело)	Визначення поняття інновації	Автор поняття (літературне джерело)	Визначення поняття інновації
Польський вчений М. Хучек [22, с. 67]	Інновації – це зміни в техніці, технології, організації, екології, економіці, а також соціальному житті підприємства.	Російський вчений Є. А. Уткін [19, с. 10]	Інновація (нововведення) – це об'єкт, впроваджений у виробництво в результаті використання науково-технічних та інших досягнень (винаходів), котрі якісно відрізняються від існуючих аналогів.
Американська вчена Р.М. Кантер [25, с.20]	Інновація - це процес втілення у життя будь-якої нової ідеї, що пропонує вирішення якоїсь проблеми. Новаторськими серед інших є ідеї, спрямовані на реорганізацію виробництва та зниження його собівартості, комплексний збір складно-технічної продукції. Новаторство – це задум, прийняття і втілення у життя нових ідей, процесів, продукції і послуг.	Словацький вчений А. Перлакі [14, с. 5]	Інновація є одним з можливих інструментів підприємства для задоволення нової чи ліпшого задоволення уже існуючої суспільної потреби.
Російський вчений Н.І. Лапін [11, с.43]	Інновація – це процес створення, розповсюдження та використання новинки для новішого чи кращого задоволення уже відомої потреби людей, суспільства; одночасно це є процес, що пов'язаний з даною новизною змін в тому соціокультурному і матеріальному середовищі, де здійснюється життєвий цикл інновації.	Український вчений П. С. Харів [21, с. 13]	Інновація – це результат інноваційної діяльності, відображений у вигляді наукових, технічних, організаційних чи соціально-економічних новинок, котрий може бути отриманий на будь-якому етапі інноваційного процесу.
Словацький вчений Ф. Валента [7, с. 21]	Інновації – це зміни в першопочатковій структурі виробничого організму, тобто перехід його внутрішньої структури до нового стану.	Російські вчені Л.Ш. Лозовская, Е.Б. Стародубцева [16]	Інновація – це нововведення в області техніки, технології, організації праці і управління, що основані на використанні досягнень науки і передового досвіду, а також на використанні цих нововведень в найрізноманітніших видах діяльності.
Російська вчена Т.Ф. Рябова [4, с. 104]	Інновація – комплексний процес створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу, необхідного для задоволення людських потреб, що змінюються під дією суспільства, а також пов'язаними з цією новизною змінами.	Українські економісти О.В. Декалюк, А.А. Береза [9, с. 141]	Інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Продовження таблиці 1

Російські вчені Л.В. Артемова, М.З. Бор, А.Ю. Денисов [1, с. 67]	Інновації – розробка і впровадження нових (удосконалених) продуктів, технологій і процесів.	Американський вчений Дж. Залтман [27]	Інновація - будь-яка ідея, спосіб дій чи матеріальний продукт, що вважається новинкою з точки зору компонентів, котрі відіграють чималу роль у тій системі, де це нововведення впроваджується.
Американський учений Б. Твісс [18]	Інновація – це процес в якому винахід чи ідея набувають економічного змісту.	Український вчений Н. Б. Кирич [2, с. 10]	Інновації – це нові технології, види продукції і послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного, адміністративного або іншого характеру, що використовуються з метою отримання прибутку.
Венгерський економіст Б. Санто [17]	Інновація - це такий суспільно-технологічний і економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів приводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій, і у випадку, якщо вона орієнтується на економічну вигоду, прибуток поява інновації на ринку може призвести додатковий дохід.	Український вчений Л. І. Федулова [13]	Інновація – це кінцевий результат наукових досліджень та розробок, спроможний створити нові (або поліпшити) технічні, економічні, споживчі, соціальні, екологічні та інші характеристики наявної продукції, послуг, технологічних процесів, методів управління.
Українські вчені І. М. Буднікевич, І. М. Школа [5, с.29]	Інновація - комплексний процес, спрямований на створення, розроблення та доведення наукової чи будь-якої іншої нової ідеї до стадії комерційного використання та поширення в економіці.	Французький вчений П. Лемерль [26]	Інновація – це новий продукт або послуга, спосіб їх виробництва, нововведення в організаційній, фінансовій, науково-дослідній та інших сферах, будь-яке вдосконалення, яке забезпечує економію витрат або додатковий елемент для такої економіки.
Український вчений Д.М. Черваньов [23, с. 34]	Інновація - це процес доведення наукової ідеї чи технічного винаходу до стадії практичного використання, що приносить дохід, а також пов'язані з цим процесом техніко-економічні та інші зміни в соціальному середовищі.	Російський вчений Р. А. Фатхутдинов [20, с. 279]	Інновація - це кінцевий результат упровадження новинок з метою зміни об'єкта управління й отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого виду ефекту.
Російський вчений Л.С. Барютін [3]	Інновація – це керований процес, що має комплексний характер і заключається у введенні різноманітних змін в існуючі системи і структури з ціллю створення, розповсюдження та використання принципово нового чи модифікованого практичного засобу, що задовольняє конкретні суспільні потреби і дає економічний, технічний чи соціальний ефект.	Російський вчений В.Г. Мединський [12, с. 5]	Інновація - об'єкт, упроваджений у виробництво в результаті проведеного наукового дослідження або зробленого відкриття, якісно відмінний від попереднього аналога
Український вчений Ю.Н. Бажал [24]	Інновація як економічна категорія – нова функція виробництва; це зміна технології виробництва; стрибок від старої виробничої функції до нової.	Російські вчені Д.В. Соколов, А.Б. Титов, М.М. Шабанова [6, с. 45]	Інновація – підсумковий результат створення й впровадження принципово нового чи модифікованого, що задовольняє конкретні суспільні потреби і створює ряд ефектів (економічний, науково-технічний, соціальний, екологічний).

Висновки. Дослідження визначень терміну “інновація”, зокрема наведених в Табл. 1, спонукає до висновку, що дане поняття є дуже багатограним: від надміру узагальнених (широких) варіантів до специфічних (звужених), що здебільшого належать до технічних нововведень. Однак практично всі вони мають суттєвий недолік – вони позбавлені суб’єктної складової.

Зважаючи на це, пропонуємо таке визначення даного поняття: «Інновація – це комплексний результат інтелектуальної, творчої та професійної діяльності новатора, виражений у створенні нової, або кардинальній зміні, модифікації вже існуючої ідеї, процесу, методу, засобу або продукту і доведений до практичного використання з метою отримання економічного, соціального, екологічного та науково-технічного ефекту».

Дане визначення охоплює поняття інновації як з точки зору процесно-трансформаційного, так і з точки зору об’єктно-результативного підходу, виходячи при цьому з провідної ролі людського фактору в інноваційній діяльності підприємства за сучасних умов.

Отже, на наш погляд інновацію слід розглядати у першу чергу як наслідок творчої діяльності, спрямованої на розробку, створення і розповсюдження нових видів продукції, технологій, впровадження нових форм організації праці. У цьому творчому процесі вирішальною є роль індивіда, його інтелектуальний потенціал та схильність до креативності. Крім того, значної ролі набуває також наявність й ефективне застосування творчого потенціалу керівником підприємства. Яскравими підтвердженнями цієї тези є найбагатші у світі американські компанії Microsoft, Metromedia, Dell, Amazon-com, які завдячують своїм постійно зростаючим мільярдним прибуткам засновникам Б. Гейтсу, М. Деллу, Дж. Безосу тощо.

Список використаних джерел:

1. *Артемова Л.В., Бор М.З. Денисов А.Ю., Пятенко В.Г., Резчикова А.С., Хижняк А.В. Інвестиції и інновації: Словарь-справочник от А до Я / Под. ред. Бора М.З., Денисова А.Ю. – м.: Изд-во «ДИС», 1998. – 208 с.*
2. *Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: Підручник. — К.: Знання, 2006.— 431с.*

3. Барютин Л.С. и др. Основы инновационного менеджмента. Теория и практика: Учебник / Л.С. Барютин и др.; под ред. А.К. Казанцева, Л.Э. Миндели. 2-е изд. перераб. и доп. — М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2004. - 518 с.
4. Большой коммерческий словарь / Под. ред. Т.Ф. Рябовой. — М.: Редакция «Война и мир», 1996. — 400 с.
5. Буднікевич І.М., Школа І.М. Становлення регіонального ринку інновацій в Україні: Монографія. —Чернівці: Зелена Буковина, 2002. —200 с.
6. Бунчук М. А. Национальные инновационные системы: основные понятия и приложения / Бунчук М. А. — М.: Аналитический центр по научной и промышленной политике, 1999. — 120 с.
7. Валента Ф. Управление инновациями / Ф. Валента. - М. : Прогресс, 1985.
8. Водачек Л., Водачкова О. Стратегия управления инновациями на предприятии. — М.: Экономика, 1989. — 168 с.
9. Декалюк О.В. , Береза А. А. Інноваційна діяльність корпорацій: міжнародний та вітчизняний досвід // Вісник Хмельницького національного університету 2011, № 2, Т. 1 — С. 141.
10. Завлин П.Н. Оценка эффективности инноваций / П. Н. Завлин, А. В. Васильев. - М. : Бизнес-пресса. - 1998. — 216 с.
11. Лапин Н.И. Теория и практика инноватики: учеб. пособие / Н.И. Лапин. — М.: Университетская книга; Логос, 2008. — 328 с.
12. Мединский В.Г. Инновационный менеджмент: учебник/В. Г. Мединский. - М. : ИНФРА-М, 2002. - 295 с.
13. Менеджмент організацій: Підручник. / Л.І. Федулова, І.В.Сокирник, В.В.Стадник, М.А. Йохна, О.С. Новікова, Є.Г.Рясних. - К.: Либідь, 2004. — 448 с.
14. Перлаки А. И. Нововведения в организациях: Пер. со словац.. — М.: Экономика, 1980. — 144 с.
15. Повітчан В.В. Визначення сутності деяких категорій інноватики / В. В. Повітчан // Економіка розвитку. - 2005. - № 2(34).
16. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. - М.: ИНФРА - М, 1997. - 496 с.
17. Санто Б. Инновация как средство экономического развития /Б. Санто; пер. с венгерского. - М. : Прогресс, - 1990. - 296 с.
18. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс. — М: Экономика, 1989. - 271 с
19. Уткин Э. А., Морозова Г. И., Морозова Н. И. Инновационный менеджмент. — М.: Акалис, 1997. — 208 с.
20. Фатхутдинов Р. Конкурентоспособность: экономика, стратегия управление. — М.: ИНФРА-М, 2000. — С. 279
21. Харів П. С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів. — Тернопіль: “Економічна думка”, 2003. — 326 с.
22. Хучек М. Социально-экономическое содержание инновации на предприятии // Вестник Московского университета. Серия экономика. — 1995. — №1. — С. 62 — 71.
23. Черваньов Д. М., Нейкова Л. І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України. — К.: Знання, 1999. — С. 34.
24. Экономическая восприимчивость производства к научно-техническим инновациям / Бажал Ю. Н., Александрова В. П., Пасхавер А. И. и др.; Отв. ред. Ю. Н. Бажал; АН УССР, Ин-т экономики.— Киев : Наук, думка, 1991.—296 с.
25. Kanter R.M. The Change Masters: Corporate Entrepreneurs at Work. — London: Allen and Unwin. — 1983. — p. 20.
26. Rogers E., Lemerl P. Diffusion of Innovations. — N.Y.:Free Press, 1983. — p. 343.
27. Zaltman G., Duncan R. and Holbeek J. Innovations and Organizations.— London: John Wiley and Sons. — 1973. — p. 12, 40-67, 164.